

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Paedagogica II (2012)

Marta Śliżewska

Rozwijanie procesów poznawczych z wykorzystaniem metody integracji odruchów oraz gimnastyki umysłu w ramach wczesnego wspomagania rozwoju dzieci ze sprzężoną niepełnosprawnością

*Życie człowieka to długie dodawanie. Wystarczy pomylić się na początku,
aby mylić się do końca.*

Jolanta Faliszewska

Specyfika placówki, dzieci uczęszczające do OREW

Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Ostródzie został powołany przez Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Ostródzie. Zajęcia w ramach wczesnego wspomagania rozwoju prowadzone są od listopada 2005 roku. Obecnie w programie uczestniczy 30 dzieci w wieku od 0 do 6 lat. Praca z dziećmi oparta jest o wielospecjalistyczną diagnozę zespołu terapeutycznego, w skład którego wchodzi: rehabilitant narządu ruchu, neurologopeda, oligofrenopeda, psycholog kliniczny. Na podstawie diagnozy możliwości i najbliższej sfery rozwoju dziecka konstruowany jest indywidualny program stymulacji rozwoju. Uczestnicy naszych zajęć to dzieci z głębokimi zaburzeniami, niepełnosprawnością sprzężoną – mózgowym porażeniem dziecięcym, autyzmem, często z oddalonych środowisk wiejskich.

Diagnoza specyficznych potrzeb oraz potencjału rozwojowego dzieci z wieloraką niepełnosprawnością

Dzieci trafiające do naszego ośrodka mają specyficzne potrzeby – ich naturalnie zaprogramowany rozwój napotyka na przeszkody. Każde z nich doświadcza własnych specyficznych trudności w nabywaniu i rozwijaniu sprawności życiowych – w sferze poznawczej, motorycznej, czy społecznej. Napotykając przeszkody, tracą wiarę we własną sprawczość, odczuwają brak poczucia bezpieczeństwa, świat jest dla nich często niezrozumiały, nie potrafią efektywnie się z nim komunikować. To zaś implikuje wiele negatywnych zmian, które w sposób wtórny przyczyniają się do pogłębiania zaburzeń.

Bez wykształcenia bazowej ufności, autonomii i inicjatywy (Erikson 1997, s. 282–286) kolejne etapy rozwoju staną się dla dziecka trudne do osiągnięcia. Dla

określania potencjału rozwojowego dziecka istotne wydaje się także rozpatrzenie go w kontekście zmiany rozwojowej R.J. Havighursta – jako nabywania zbioru sprawności i kompetencji, które odbywają się poprzez interakcje z otoczeniem.

Podejmowanie i rozwiązywanie zadań rozwojowych pociąga za sobą przemiany sprawności motorycznych, poznawczych, emocjonalnych i społecznych (Brzezińska 2007, s. 228). Istotne jest właściwe diagnozowanie momentu rozwojowego, trudności jakie napotyka dziecko w poszczególnych sferach rozwoju i diagnozowanie sfery najbliższych do osiągnięcia możliwości i sprawności. Istotne dla przyszłej terapii jest ustalenie dwóch poziomów rozwoju dziecka. Pierwszy poziom, określany przez L.S. Wygotskiego jako poziom aktualnego rozwoju funkcji psychicznych, ale także poziom poczucia własnych kompetencji dziecka. Drugi to poziom najbliższego (możliwego) rozwoju, określany przez funkcje dopiero się kształtujące (Brzezińska 2007, s. 139). Są one bardzo silnie związane z odpowiednią stymulacją – podtrzymującą, facylitującą lub uruchamiającą rozwój. Lew Wygotski był też zwolennikiem istnienia okresów szczególnej podatności na oddziaływanie, okresów sensorywnych, co ma istotne znaczenie dla pracy terapeutycznej.

Znakomitym narzędziem do pełnej diagnozy potencjału rozwojowego dziecka okazała się Funkcjonalna Monachijska Diagnostyka Rozwojowa. Dla nas – pedagogów specjalnych – jest to jedyne kompletne, całościowe i bardzo rzetelne narzędzie diagnostyczne. To niewątpliwie wartościowe narzędzie poznania dziecka. Diagnoza MDRF poparta obserwacją dziecka znacznie przyczynia się do określenia jego aktualnych możliwości oraz sfery najbliższego rozwoju. Dzięki niej można dokładnie określić poziom funkcjonowania dziecka w obszarze ruchowym, poznawczym, komunikacyjnym, społecznym. Na jej podstawie konstruujemy indywidualny program stymulacji rozwoju, który służy nam jako całościowy plan terapii dziecka. Planując pracę terapeutyczną, staram się tak dobierać zadania, żeby elementy kinezylogii edukacyjnej znalazły odzwierciedlenie we wszystkich obszarach funkcjonowania dziecka. Gimnastyka umysłu, ćwiczenia z tego zakresu dobrze realizują się podczas zajęć plastycznych, z wykorzystaniem pianki, różnorodnych materiałów plastycznych, podczas tańca, zabawy.

Często łączę elementy kinezylogii ze stosowaniem Metody Dobrego Startu. Podczas zajęć wprowadzających, z powodzeniem można łączyć elementy gimnastyki umysłu z ćwiczeniami schematu ciała, orientacji w przestrzeni. Istnieje również wiele ćwiczeń pobudzających aktywność głosową, przyczyniających się do rozwijania kompetencji komunikacyjnych dziecka. Kinezylogia stwarza też wiele okazji do rozwoju grafomotoryki, motoryki małej, a przede wszystkim sprzyja rozwojowi ruchowemu, który stymuluje rozwój wszystkich funkcji psychicznych. Podnosi ogólną aktywność dziecka, jego motywację do działania i buduje poczucie własnej sprawności.

Fot. 1. Leniwa ósemka w wariacji „dowolnym”

Rozwój samoświadomości drogą do percepcji świata w ujęciu kinezylogii edukacyjnej

Kinezylogia edukacyjna pozostaje w ścisłym związku z humanistyczną koncepcją człowieka. Wiele czerpie z idei rozwoju człowieka w ujęciu Carla Rogera. Bliskie są związki kinezylogii edukacyjnej z myślą Marii Montessori. Twórcy tej metody Paul i Gail Dennisonowie umiejscawiają kinezylogię edukacyjną w nurcie terapii podkreślających integrację systemu ciało – mózg, który reprezentowany jest m.in. przez Ayers, Delcato, Domana. Niemniej podkreślają przede wszystkim holistyczne podejście do rozwoju człowieka. Uczenie się oznacza nabywanie doświadczeń oraz zmianę relacji między umysłem a ciałem. Proces uczenia jest skuteczny wtedy, gdy bierze pod uwagę jego zasady, w których my sami jesteśmy źródłem wiedzy, a zwłaszcza mechanizmy *ciała – mózgu*, ruch jako podstawę doświadczenia, strukturę ruchu. Rzeczywiste uczenie ma miejsce wówczas, gdy odkrywamy nową wiedzę o sobie, o swoich możliwościach, o swoim związku z otaczającym światem i integrujemy ją z naszym „ja” (Masgutowa, Achmatowa 2005, s. 13).

Dzieci z ograniczeniami w zakresie narządu ruchu, spastyką, autyzmem, głębszym, sprzężonym schorzeniem, doświadczają czasami ogromnych trudności w umiejscowieniu siebie w świecie, autopercepcją, komunikacją. Z punktu widzenia kinezylogii edukacyjnej wykształcenie autonomii, samoświadomości owocuje większą aktywnością, motywacją do działania, a co za tym idzie większą chęcią zdobywania doświadczeń – uczenia się, a to przekłada się na impuls rozwojowy. Trudności należy upatrywać w nieprawidłowej integracji schematów ruchowych. Kinezylogia proponuje system fizycznych ruchów, ćwiczeń i metod, które nastawione są na rozwój i odtworzenie naturalnego i wyjątkowego potencjału człowieka poprzez odkrycie i usunięcie istniejących wewnętrznych barier (Masgutowa, Ahmatowa, 2005, s. 13).

Fot. 2. „Leniwe ósemki”

Budowanie poczucia własnej sprawczości w kierunku nabywania większej autonomii jest moim priorytetem w pracy terapeutycznej.

Fot. 3. Integracja odruchu Babińskiego

Kinezylogię edukacyjną stosuję od 5 lat. Wpłatom ją w każde zadanie terapeutyczne. Na przestrzeni tego okresu stwierdzam, że istotnie przyczynia się do rozwoju dzieci, zarówno w zakresie sprawności ruchowej, koordynacji ruchów, jak i aktywności dzieci. Ma pozytywny wpływ na rozwój funkcji poznawczych, a także sferę wolicjonalno-emocjonalną moich podopiecznych. W bieżącym roku podjęłam próbę ewaluacji Indywidualnego Programu Stymulacji Rozwoju. Na podstawie stopnia realizacji zadań IPSR oraz badania Monachijską Funkcjonalną Diagnostyką Rozwojową stwierdziłam, że większość dzieci prowadzonych metodą Dennisona poprawiła poziom funkcjonowania we wszystkich obszarach, w sferze poznawczej, komunikacji i sferze ruchowej. Edukacja przez ruch w przypadku moich podopiecznych przynosi wymierne efekty.

Oto niektóre zadania, które wzięłam po uwagę:

1. Samodzielność

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	stagnacja	3	33,3	33,3	33,3
	progresja	6	66,7	66,7	100,0
	ogółem	9	100,0	100,0	

W ewaluowanej grupie dzieci przeważająca większość wyraźnie poprawiła samodzielność, rozumianą także w kontekście większej aktywności własnej w podejmowaniu proponowanych aktywności.

2. Sfera poznawcza, rozwój ruchowy

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	stagnacja	3	33,3	33,3	33,3
	progresja	6	66,7	66,7	100,0
	ogółem	9	100,0	100,0	

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	stagnacja	4	44,4	44,4	44,4
	progres	5	55,6	55,6	100,0
	ogółem	9	100,0	100,0	

Rozwój ruchowy korzystnie odzwierciedla się także w stopniu realizacji zadań związanych ze stymulowaniem sfery poznawczej.

Większość badanych dzieci nabyła też nowe kompetencje ruchowe, motoryczne, zwiększył się poziom sprawności w tym zakresie, co zaowocowało większą wiarą w swoje możliwości.

Moje doświadczenia wyniesione z pracy z dziećmi z wieloraką niepełnosprawnością wskazują, że stosowanie ćwiczeń z zakresu kinezylogii edukacyjnej wymiernie poprawia ich funkcjonowanie we wszystkich obszarach. Rozwój ruchowy istotnie przyczynia się do wzrostu aktywności i autonomii moich podopiecznych.

Literatura

Boyd D., Bee H., *Psychologia rozwoju człowieka*, Zys i ska, Poznań 2008.

Brzezińska A., *Społeczna psychologia rozwoju*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2007.

Erikson E.H., *Dzieciństwo i społeczeństwo*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 1997

Havighurst R.J., *Developmental Tasks and Education*, Longman, New York and London 1981.

Masgutova S., Ahmatova N., *Integracja odruchów dynamicznych i posturalnych z układem ruchowym całego ciała*, Międzynarodowy Instytut Neurokinezylogii, Warszawa 2005.

Developing cognitive processes using the reflex integration method and brain gym within the support of development of children with multiple disabilities

Abstract

The article discusses the following issues:

1. Diagnosis of the specific needs and developmental potential from the perspective of the developmental tasks (Wygotski, Havighurst). The employment of Munich Functional Development Screening (MFDS) to construct Individual Plans of Development Stimulation with the use of the integration of the postural and dynamic reflexes.
2. The development of awareness through the world perception from the perspective of educational kinesiology:
 - building self-identity;
 - stimulating cognitive activity;
 - building the sense of self-agency in the direction of acquiring more autonomy.
3. Education through movement:
 - integration of reflexes as a condition of developing cognitive and mental functions;
 - prevention of the formation of retained reflexes;
 - brain gym as a stimulator of the cognitive and mental functions development.
4. The effectiveness of the methods:
 - evaluative study based on MFDS on a group of 15 children with multiple disabilities (the study lasted a year, used statistical techniques, SPSS).